

който водѣлъ презъ Кюстендилъ, Скопие и Призренъ за Алесио (Лешъ), другъ за Нишъ, а отъ тамъ за Дубровникъ, по който можело да се стигне тамъ за 25 дни отъ Цариградъ. Най-дълъгъ билъ пътътъ, който вървѣлъ презъ Нишъ и Нови-Пазаръ за Спалато (Сплетъ); за да се дойде по него отъ Босфора до Адриатика, потрѣбни били 38—50 дни. Отъ Бѣлградъ до Солунъ пжтували обикновено 18 дни²⁶. Главнитѣ пжтища тогава били въ по-добро състояние, отколкото сега; нека споменемъ преди всичко за величествения шосеенъ пжтъ отъ Цариградъ за Одринъ, отъ който и до сега още сж останали следи. По пжтищата навсѣкжде се издигали каменни кервансарай, а въ градоветѣ — обширни и несгараеми ханища.

Единъ отъ тия ханища, бѣлградскиятъ е описанъ отъ Вратиславъ отъ Митровица (1591). Това е било четирижгълно здание, покрито съ оловенъ покривъ; въ зимницитѣ имало магазини съ сводове отвътре, а въ втория етажъ наоколо галерия, складове и стаи за живѣне. Много такива стари ханове може да види човѣкъ въ Турция и сега още, напр., въ Скопие — Куршумли ханъ, двуетажна постройка, приличаща на крепостъ, съ прозорци само на втория етажъ, съ здрави желѣзни решетки отвънъ. Презъ една голѣма, обкована съ желѣзо порта се влиза въ постлания съ четирижгълни плочи и зобиколень съ коридоръ на сводове дворъ, а по срѣдата му — шадраванъ. Надъ всѣка стая въ горния етажъ имало кубе покрито съ олово. Въ полуразрушената постройка сега живѣятъ мѣстни търговци, но по стѣлбоветѣ все още сж запазени написанитѣ съ червена или черна боя имена на изчезнали вече дубровничани²⁷. Други спомени за тази оживена търговия, съсипана отъ суровата кърджалийска епоха (1792 — 1802) и отъ пропадането на самата република, нигде по полуострова не сж запазени²⁸.

Въ XVI вѣкъ въ Турция все още е било въ добро състояние рударството, което е давало всѣка година (споредъ Spandugino) метали за до 90,000 дукати. Още въ 1550 год. разработили на Копаникъ. Известнитѣ златни и сребърни рудници сж били въ Кратово, гдето имало и монетенъ дворъ; въ 1564 г. тукъ умрѣлъ „благочестивый и христолюбивый господарь *кнезъ Димитъръ*“²⁹. Хаджи Калфа споменува самоковския рудникъ, гдето изработвали и желѣзни произведения (напр. котви), освенъ това, сребърнитѣ рудници при Берковица, при Ново-Брдо и др.

Всички дубровничани били католици. Въ Турция освенъ тѣхъ живѣли и турскоподанни католици. Такива били потомцитѣ на саксонцитѣ-рудари, албанци и покатоличени павликяни. Намирайки се въ постоянна връзка съ Запада, тѣ ставали причина за много революционни опитвания противъ турцитѣ. Главенъ центъръ на католицитѣ въ България билъ саксонскиятъ планински градецъ *Кипровецъ* или *Чипровецъ* (Chiprovaz, Cyprovacium, сега Чипровецъ или Чипоровци) въ Западния Балканъ при изворитѣ на Огоста. Следъ завладяването на страната отъ турцитѣ градътъ получилъ голѣми привилегии; тѣй, напр., ни единъ турчинъ не е смѣлъ да пренощува тамъ. Чипровецъ билъ главенъ градъ на воеводството, принадлежащо на султановата майка, която не получавала, обаче, отъ тамъ никакви доходи, тѣй че жителитѣ били съвсемъ освободени отъ данъци. Богатството имъ растѣло, но нѣмскиятъ езикъ и католишкиятъ обрядъ били забравени; наистина, тамъ имало стара черква, но нѣмали свещеникъ. Освенъ това, тукъ се преселили отъ околноститѣ много български болярски семейства: Парчевичи, Тома-Гионовичи (Гионъ по албански Йоанъ), Кнежевичи, Пеячевичи, Путини, Марини, Пейкичи и пр.

Около 1595 г. тукъ пристигналъ единъ босненски францисканецъ, *Петъръ Салинатесъ*, който билъ съ радостъ приетъ отъ населението, построилъ нова чер-